

3. Полное собрание сочинений законов Российской империи. — Собр. 2. — т. XXXV, отд. 1, №35890.
4. Полное собрание сочинений законов Российской империи. — Собр. 2. — т. XXV, отд. 1, №35891, №35892.
5. Судебные уставы с изложением материалов на коих они основаны. — СПб., 1867. — Ч. II. — 354 с.
6. Тарасов И. Т. Лекции по полицейскому (административно-му праву): В 2-х т. — М., 1908. — Т. 1. — 251 с.
7. Устав уголовного судопроизводства с постатейными материалами. — СПб. 1913. — 287 с.
8. Устав уголовного судопроизводства // Российское законодательство X. — XX веков. — М.: Юрид. лит., 1991. — Т.8. — С. 120 — 384.
9. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства: В 2 т. — Санкт-Петербург, 1996. — Т. 1. — 552 с.
10. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства: В 2 т. — Санкт-Петербург, 1996. — Т. 2 — 606 с.
11. Чельцов-Бебутов М. А. Курс уголовно-процессуального права. — СПб., 1995. — 846 с.

А. Р. Никифоренко
(Донецкий держуніверситет)

КРИСТАЛІЗАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ АДМІНІСТРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ БІЛЬШОВИКІВ ЗА ВЛАДУ В УКРАЇНІ У 1917 р.

Спромігшись вибороти державність, що стало однією з найважливіших геополітичних подій ХХ ст., Україна прагне до розбудови політично стабільного, економічно ефективного та соціально комфортного змодернізованого демократичного суспільства. Попри всі негаразди перехідного періоду політична ситуація нині є відносно стабільною, певним чином нагадуючи ту, що склалася в Україні літом — восени 1917 р. Як і тоді, всупереч існуванню гострих конфліктів, учасники політичного життя виявляють схильність до компромісів. Головна ж загроза громадянському суспільству виходить з зовні. Динаміка подій у сучасній Росії викликає тривогу повторення більшовицького сценарію кінця 1917 р., за яким в Україні при «братній допомозі» з Півночі було встановлено маріонетковий уряд і запроваджено комуністичний режим. Навряд чи зараз справа дійде до відкритого збройного

конфлікту між Росією й Україною. Однак неминучими у такому разі стає порушення крихкої рівноваги у політикумі нашої держави й активізація прокомуністично налаштованих елементів, готових до насильницьких дій задля відновлення імперії у подобі СРСР, «слов'янського союзу» чи «єдиної і неділимої». З огляду на це видається доречним розглянути досвід більшовиків у справі моделювання суспільного розвитку шляхом дезорганізації соціуму з наступним відтворенням елементів його структури навколо своєї партії в Україні протягом 1917 р.

«Неладно скроєнний, но крепко сшитый» необмеженою владою монарха конгломерат народів, званий Російською імперією, не витримавши потрясінь першої світової війни, почав розпадатися по перших звістках про переворот у Петрограді й повалення царату. Розкодувавши ірраціональну народну стихію, революція дала величезний імпульс процесам соціально-політичної та національної самоорганізації. Властиві самодержавству інституції (бюрократичний апарат, поліція, дворянство, армія, православна церква), що виступали інструментами влади, швидко втрачали свої позиції. На периферії процеси розпаду відбувалися прискореними темпами. Частково це пояснюється специфікою російського урядування, здійснюваного за принципом радше територіальним, ніж функціональним. За такої моделі апарат управління в столиці був непропорційно роздутим, а на місцях створювався адміністративний вакуум [4, с. 78]. Заповнити його в умовах адміністративного безладдя, зумовленого значною мірою суперництвом Тимчасового Уряду та виконкому Петроградської Ради, що прагнув, не обтяжуючись відповідальністю за стан справ, маніпулювати урядом, памагалися установи, підпорядковані «буржуазному» чи «демократичному» центру влади. Більшість національних організацій поступово конституювалися у самостійні центри політичних сил, а потім і влади. Прикладом чого може слугувати Українська Центральна Рада.

Партія ж більшовиків — одна з найрадикальніших у загально-російському політикумі — виступила із гаслом «Вся влада Радам». Сповідуючи ідею світової революції, авангардом якої мав стати російський пролетаріат, і претендуючи на виключну роль у реалізації цієї ідеї за відсутності реальної бази для влади в Росії, більшовики розбудували централізовану, суворо ієрархізовану організацію професійних революціонерів, підкорену своєму проводирю. Джерела невдоволення народних мас було вирішено використати як рушійну силу революції, її наближенню мало посприяти розпалювання громадянської війни в Росії. Перша світова війна дала більшовикам унікальний шанс для цього. Після краху монархії вони, як адепти революційного насильства, про-

довжили деструктивну політичну лінію, паразитуючи на паростках демократії. Розхитуванням інститутів влади, дезорганізацією армії й виробництва, соціальною та національною демагогією, маніпулюванням суспільною свідомістю більшовики сподівалися розкласти державний організм до такої міри, що дозволила б їм захопити владу. Байдужість до долі країни, що була для більшовиків лише випробувальним полігоном революційних технологій і каталізатором світових революційних процесів, давала їм можливість рухатися на гребні революційної хвилі, всіляко заохочуючи руйнівні тенденції й ототожнюючи себе з утіленням «духу» революції.

В українських губерніях більшовики мали певні впливи у промислових центрах серед інтелігенції та робітників — вихідців з Центральної Росії. Легалізація партії після лютневих подій, що дозволила організаційно оформити партійні осередки, встановити зв'язки з ЦК, утворити мережу друкованих органів для масової пропаганди, вивела більшовиків на орбіту реальної боротьби за владу в краї. Особливістю цих змагань була відверто антиукраїнська спрямованість та цілковита орієнтованість місцевих парторганізацій на загальноросійські перспективи.

Знаряддя посилення своїх впливів партія вбачала у стихійному тяжінні пролетаріату до самоорганізації, яке втілювалося у формі рад, профспілок, фабричних та заводських комітетів. Щоб контролювати й спрямовувати роботу таких організацій, більшовики намагалися до їх складу упроваджувати своїх представників, проявляючи в цьому неабияку винахідливість. Механізм формування та функціонування паралельних структур, джерелом влади яких був «не закон, попередньо обговорений та проведений парламентом, а прямий почин народних мас знизу й на місцях, пряме її «загарбання» [3, с. 140], створював необмежені можливості для маніпуляцій та диктату. Погіршення економічного стану, зростаюче невдоволення мас війною створювали більшовикам підґрунтя для активізації своєї діяльності.

Квітневими тезами» Лєніна місцеві партосередки були зорієнтовані на «підштотвування» рад до мирного загарбання влади, усунення поліції, війська та чиновництва, запровадження контролю за виробництвом і розподілом, конфіскації поміщицьких земель тощо. Повалити існуючий режим передбачалося за допомогою демонстрацій. Готуючи політичний ґрунт для них, більшовики повели кампанію дискредитації Тимчасового Уряду. Брак змістовності й конкретності у промовах збурювачів спокою надолужувався революційним запалом, апеляціями до класової свідомості, комплексом заперечення тощо.

Силами патовпу партія з квітня по липень 1917 р. тричі нама-

галася спровокувати заворушення у Петрограді і на їх хвилі здійснити заколот. Проте в основі тактики на цьому етапі лежала модифікована страхом і відчуттям непевності практика легальних дій, яка проявилася перш за все у боротьбі за більшовизацію рад. Ці нестійкі за своєю природою об'єднання, яким бракувало структури та духу послідовності, прагнули стати «владою знизу», через децентралізовані інституції, щоб після привласнення повноважень за допомогою бюрократичних заходів, насильства, демагогії трансформуватися у «владу згори».

Попри малочисельність депутатів-більшовиків та непопулярність їхніх ідей, нав'язливою демонстрацією активності, віртуозною демагогією, процедурним штукарством їм вдавалося створювати ілюзію певного зростання впливів партії в радах. Як засіб використовувалися часткові перевибори, «ініціаторами яких повсюдно виступали більшовики» [2, с. 57]. У фабрично-заводських комітетах, створених на протигагу профспілкам, що перебували під контролем «угодовців», більшовики виборили неподільні впливи. Перетворюючи фабзавкоми на органи робітничого контролю за виробництвом та розподілом, партія використовувала їх як важіль тиску на підприємців та широкі верстви населення. До виконання цієї функції надавалися і різноманітні збройні формування, до створення яких більшовики під'юджували робітників.

Посилення пробільшовицьких настроїв в Україні у другій половині 1917 р. стало реакцією мас на поглиблення політичної й господарської кризи, переконливо витлумаченої більшовиками, та атакуючий динамізм у діяльності партії Леніна. Центральна ж Рада, спираючись на «революційну демократію», замість протиставитися їм та їхній політиці, фактично змагалася з більшовиками у розповсюдженні соціалістичних ідей, готуючи таким чином ґрунт для більшовицької навали [1, с. 85]. Повністю ж захопити ініціативу, вже здійснивши державний переворот Петрограді, більшовики змогли після визнання місцевими партосередками Центральної Ради «крайовою» владою в Україні» з метою реорганізації її шляхом проведення «з'їзду Рад України» в Центральну Раду робітничих і солдатських депутатів. Після поразки з проведення з'їзду курс було взято на збройну боротьбу проти УНР — шляхом воєнної агресії ззовні, скомбінованої з диверсійними повстаннями у промислових центрах. Підступною пропагандою отруйних утопічних гасел, що нищили мораль, дисципліну, вірність вояків, а серед населення сіяли безлад, анархію й безчинства у соціальному, політичному, господарському житті, їм вдалося розкласти суспільний організм, упровадити у свідомість широких верств відчуття неминучості перемоги «революції», створивши тим

самим передумови для «тріумфального ходу» більшовизму по Україні.

Протягом 1917 р. метафізична форма соціальної утопії лєнінізму у ході боротьби партії більшовиків за владу набула в Україні зримих рис. Руйнування громадянського суспільства за допомогою «партії нового типу», озброєної «всеперемаючим вченням» супроводжувалося поступовим відтворенням елементів державного організму, організаційним ядром якого і стала більшовицька партія, збережена від загального розпаду. Ради стали для більшовиків знаряддям для здійснення їхніх цілей зовні демократичною організаційною формою, а потім — апаратом влади, базовою ланкою «пролетарської» державності.

Література

1. Дорошенко Д. И. Война и революция на Украине // Революция на Украине по мемуарам белых. — К., 1990.
2. История Украинской ССР: В 10 т. — К., 1984. - Т. 6.
3. Ленін В. І. Про двовладдя // Повн. збір. творів. — К., 1973. — Т. 31.
4. Пайпс Р. Русская революция: В 2 ч. — М., 1994. — Ч. 1.

М. М. Войцеховський
(Університет внутрішніх справ)

КАДРОВА ПОЛІТИКА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1946 – 1953 рр.)

Після закінчення Великої Вітчизняної війни органам внутрішніх справ УРСР прийшлося діяти в дуже складних умовах. Це пояснювалося чималими причинами. Зокрема, по закінченню війни в роботі з кадрами виникали проблеми багато в чому схожі з тими, що мали місце після громадянської війни, (значна частина працівників міліції загинула під час бойових дій, та багато в наслідок цього стали непрацездатними), а також обумовлені найсуворішим режимом економії коштів, які держава спрямовувала, насамперед, на відбудову народного господарства.

На період з 1945 по 1946 рр. некомплект особового складу міліції СРСР сягав від 7 до 50%, цей недолік намагалися ліквідувати випробуваними методами — оголошення партійних мобілізацій, що дозволяло на короткий термін поліпшити кількісні показники, але для поліпшення якісних характеристик кадрів був необхідний час і значні ресурси [Нєкрасов, с. 268].

Гостро стояли проблеми матеріальної бази, грошового утри-